

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Gnoti Seautón, Sive Arnoldi Geulincs Ethica

Geulincx, Arnold

Lugd. Batav., MDCLXXV

§. 1. Circumspectio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48728](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48728)

§. I. Circumspectio.

Prudentia ipsam Rationem intuetur, atque ejus dictamen percipit: circumspectio vero actionem intuetur, eamque secundum omnes suas circumstantias sic ordinat atque disponit, ut per omnia Rationis dictamini consentiat: seu hoc agit circumspectio, ut talis sit actio, qualis contemplanti prudentiæ est Ratio: sicut pictor quidem primo prototypum suum intuetur, V. G. hominem, quem depingendum suscepit; postea vero illo in prototypum prospectu, similem picturam efformat: sic prudentia Rationem intuetur, circumspectio autem actionem ita præconcepit, & cum Ratione quadrat, ut ab obedientia omnino actio prodeat, qualem in Ratione præcipiente prudentia perceperat.

Circumspectio igitur potissimum versatur circa actionum circumstantias, easque accurat & exigit ad dictamen Rationis. Nam quod in aliis licitum & honestum circumstantiis, id in aliis illicitum est & turpe: V. G. licet magistratui, reum capitalis criminis convictum interimere, occidere: privato non licet: licet viro opulento multos in convivium amicos adhibere, pauperi non item: licet hic noctu

h

sine

sine luminibus in publicum prodire, alibi ubi magistratus id ipsum inhibuit, non licet.

Circumstantiæ illæ, quibus dispiciendis circumspectus occupatur, continentur hoc pervagato versiculo:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

I. QUIS?

Quis denotat personam & conditionem agentis: V. G. an magistratus, an privatus sit; an dives, an pauper; an versatus in negotio, quod exequendum est, an rudis &c. & penes hanc conditionem magnopere variat honestas & turpitudine actionis, nam quod magistratui licet, sæpe privato non licet & contra: quod diviti licet, sæpe pauperi non licet & contra: V. G. dives donare potest, pauper non potest: pauper accipere potest à multis, à quibus accipere sine turpitudine non potest dives: & sic porro. Symbolum in hanc circumstantiam, & velut oraculum quoddam, quod Ratio hic fundit:

IPSE TE NOSCE.

Item

TUO TE PEDE METIRE.

Quod

Quod oraculum longe sapientissimum est: ex quo nos bono cum Deo totam Ethicam deduximus, uti vedere est Tract. 1. circa inspect. sui. Hic vero oraculum illud applicandum est ad familiariores quasdam & frequentiores considerationes. V. G. an bonâ valetudine sis an adversâ, dives an pauper, doctus an indoctus, indigena an alienigena sit, & sine fine talia, penes quæ actio moralis multum variat: & prudentia alia atque alia agenda videt, ac omittenda in suo prototypo, quod semper contemplatur, nempe in Ratione.

II. QUID.

Hæc particula designat actionem exercendam, & etiam ipsum opus, quod actione ponitur: V. G. an ambulaturus sis, an domi studia tua curaturus: an convivio accepturus, & quos accepturus: an daturus librum, pecuniam &c. Symbolus hic

NE QUID NIMIS.

De quo satis dictum est Tract. 4. ubi de Diabolo.

III. UBI.

Hæc particula designat locum & personas actionem circumstantes: an scil. privatim an publicè fiat actio: an apud alios,

an semotis arbitris : an inter doctos & intelligentes, an vero inter idiotas & rudes : & clarissime constat actionem sæpe apud hos licitam & laudabilem, apud illos illicitam esse, & vituperatione dignam : sic V. G. profundas aliquas & subtiles ex Metaphysica vel Ethica desumptas quæstiones apud populum & ignaros disceptare, periculosum sæpe & vitio non caret : apud probos vero & sapientes, licet omnino, & perutile est, ut si dicas peccatum esse, ex misericordia & compassionem commotum aliquid facere, male id sonat apud populum : apud eos autem, qui in Ethicâ verâ bene versati sunt, nullam ea res difficultatem habet : noverunt illi ex Ratione faciendum esse, quicquid rite faciendum est : ex passione vero quicquid fit, male fieri. Symbolus :

DEUS VIDET.

Quo monemur, Deum, ubicunque locorum agamus, semper ante mentis oculum obversantem habere : nunquam ita secedimus ab aliis omnibus, ut Deum fugiamus, nunquam ita tecti & abstrusi sumus, ut non oculis eius nudi apertique simus : nihil enim latet ei, qui ex essentia
& na-

& natura sua omniscius est : ineptum igitur nobis videri debet , si putemus , nos latere cum humanos oculos effugimus , expositi interim oculis divinis : verum hic caute attendendum est , ne juxta hoc symbolum agere volentes ex timore vel simili aliquo affectu agamus , timentes scilicet ne aliquando vindictam de peccatis sumat , ideoque peccatis abstinentes ; sed ut ipsum pro oculis jugiter habentes , meminerimus legis , quam nobis tulit , eique semper obediamus : cavendum etiam ne loco Dei sinamus nobis hominis , aut hominem aliquem obtrudi , quem pro oculis soli semper habeamus , ut volebat Epicurus : *Aliquis vir bonus , inquit , nobis eligendus est , ac semper ante oculos habendus , ut sic tanquam illo spectante vivamus , & omnia tanquam illo vidente faciamus .* Seneca in Epist. 11. & 25. *Sic omnia fac tanquam spectet Epicurus .* Ubi se ipsum à suis , cum soli sint , pro oculis semper haberi vult : sed malo illo Dei vicario tota moralis disciplina subvertitur , dum assuescunt homines ad existimationem se componere , nec ad rigidam Rationis normam , sed ad Lesbiam regulam vanitatiffie exigunt : una salus erat in solitudine , quæ imaginaria ista celebritas quam Epicurus infert

& Seneca locis citatis tam vehementer amplectitur, & in quam naturæ vitio plus satis propendemus, interturbat: itaque vir bonus semper habebit Deum ante oculos, nullum hominem, solum autem Deum, idque ut assuescat non Rationi obedire, ut sua est (quod admodum lubricum est & ad philautiam certissime vergit) sed ut Dei est, mente scilicet ejus conceptâ, & ad instar legis ab ipso emanantis nobis latâ.

IV. QUIBUS AUXILIIS.

Hæc particula designat Media, quæ ad finem adhibemus: & Media quidem, si per se bona sunt, non ideo tamen absolute bona erunt, nisi intentio nostra & finis simul bonus sit: contra vero si Media mala sint, non ideo fiunt bona, quia finis bonus est: V. G. dare pauperi eleemosynam, bonum est per se, sed dare pauperi eleemosynam, ut subornes eum ad accusandum vel interficiendum innocentem, malum est: contra vero servare vitam suam, bonum est: sed occidere innocentem (jussu V. G. tyranni, qui tibi necem minatur, nisi innocentem occideris) ut vitam tuam serves, malum est: unde axioma Ethicum: *Malum medium inquinat optimum finem, & optimus*

optimus finis non expurgat malum medium
 Prior pars axiomatis in priori, posterior
 in posteriori exemplo declaratur: sic
 etiam efferri possunt: *Non sunt facienda
 mala ut eveniant bona, & non sunt bona, quæ
 fiunt ut inde eveniant mala.* Symbolum hic

A MINIMIS MAXIMA.

Quo monemur, abjecta etiam Media
 & nullius fere momenti non repudiare,
 cum ab illis pendeant fines præstantissimi:
 V. G. horulam quotidie impendere rebus
 Ethicis, & potissimum sui ipsius inspectio-
 ni, leve & parvi momenti videatur; eo ta-
 men pulcherrimum finem consequimur,
 nempe Virtutem & sapientiam: similiter
 studio bonæ Logices, etiamsi ut appareret
 rei minutæ & abjectæ, si singulis diebus
 aliquantulum vaces, facile pervenies ad
 summam ingenii dexteritatem, habilita-
 temque ad alias quaslibet humanas scien-
 tias acquirendas.

Valet etiam oraculum in malis: nam à
 levissimis peccatis, dum hæc contemnuntur,
 facile venit ad summa scelera: ut
 notum est de fure illo Æsopico, qui ultimo
 supplicio daturus pænas, matri osculum
 per simulationem, & velut extremum

h 4

vale

vale offerens, nasum ei demordit; addito elogio: Si, cum primo libellum à consodali meo puer abstuli, me ut meritis eam castigasses, non huc devenissem. Ideoque nunquam temere committenda sunt, in quibus vel tantillum apparet malitiæ:

Sic etiam ex erroribus logicis, qui admodum leves videntur, & quos vix operæ pretium videatur observare præcipitant homines in gravissimos errores Physicos & Metaphysicos, hæreses & impietates: ut patet vel ex solâ mala definitione corporis, ex qua confusio rerum spiritualium ac materialium, quæ confusio certissimum omnis impietatis fundamentum est: vide Metaphys. nostr. part. 2.

V. CUR.

Cur denotat finem, quem nobis præstitutum habere debemus, is autem finis est Deo & Rationi obedire, ut satis patet ex ante sæpe & sæpius dictis. Symbolum est.

AGE QUOD AGIS.

Tunc dicimur *hoc agere*, item *agere quod agimus*, quando tantum præcise facimus, quantum finis postulat, cum vero aliquid agimus, quod parergon est, quodque ad finem

finem illum non facit, quem nos præstitutum habemus, tunc dicimur alias res agere: V. G. viator, quamdiu properat & ad locum illum continuo pergit, ad quem iter agit, tamdiu *hoc agit*, tamdiu *agit, quod agit*: cum vero amœnitate pratorum viæ adjacentium, diverticulorum deliciis, obviorum fabulis detentus, hæret in via & institutum iter suspendit, tum vero *aliud agit*.

Monet igitur oraculum ut media nostra metiamur (proportionemus) ex fine nostro: & tantum præcise circa illa occupemur, quantum ea faciunt ad finem consequendum, non citra non ultra: V. G. Deus jussit vivere; ei vis obedire? tantum ergo velis vivere, quantum ille jussit, non minus: & proinde si adversa (sensibus & passionibus puta) ingruant, injussu ejus non exi; si mors occupet, non opta longiorem vitam: quia autem vivere vis, ideo & edere & bibere vis? tantum igitur ede, tantum bibe quantum ad vitam satis est: quia autem edere & bibere vis, conditionem aliquam vitæ sectaris, ut suppetat unde edas & bibas? tantam igitur sectare, quanta ad id satis est non ad majorem ambitio, non ad minorem te compellat ignavia: recreare vis animum ut

h s

Officio

Officio suo par sit? tantum igitur recrea, quantum requiritur ut par sit; non dissolvat te luxuria, non strangulet te scrupulosa quædam & perversa sobrietas.

Itaque oraculum justitiam quandam nobis commendat, quæ consistit in proportionem mediorum ad finem, ut nunquam plus minusve sit in mediis, quam requirat finis; media enim sæpe in se habent aliquid, quo nos abducunt à contemplatione finis, & in sui contemplatione detineant; eatenus vero exuunt Rationem mediorum & induunt Rationem finis, simulque peccatum nobis injiciunt qui ordinem pervertimus, & quæ media esse debuerant, finem facimus: veluti cum imminente morte, optamus longiorem vitam, jam lex Dei non est nobis finis obedientiæ, sed nos ipsi sumus nobis finis concupiscentiæ: nempe nos finis cui, & vita nostra finis cujus: similiter cum pastui indulgemus plus quam ad vitam requiritur, jam finis noster subordinatus non est vita (ut esse debuerat) sed finis noster ultimus est jucunditas, quæ ex pastu percipitur. Et si conditionem vitæ lautioorem velimus, quam ad vitam tolerandam sufficiat, jam pastus non est finis noster subordinatus (ut esse debebat) sed delectatio quædam

quædam ad mundum pertinens, quæ ex statu & pompis percipitur, & finis noster ultimus: & si recreari & refici amplius velimus, quam ad partes nostras bene explendas requiratur, jam recta functio muneris nostri non est finis noster subordinatus: sed ipsa illa delectatio finis cuius ultimus.

VI. QUOMODO.

Quomodo significat modum actionis: V. G. an languide an ferventer, an joco an serio, severe an comiter, simulatè an syncerè fiat actio. Symbolum.

SERIO ET SYNCERE.

Serio dicimur agere, quod non per lulum, non per jocum, non etiam languide, sed studiosè, cordatè deliberate agimus: debet autem viri boni omnis actio seria esse; non quod jocari, videre, ludere &c. fit interdictum; sed quod hæc dum in virum bonum cadunt, naturam suam quodammodo exuant, mutant, & ludicra esse desinant, fiant summe Seria. Nam jocari, videre, ludere tali mente, quali hoc à viro bono præstatur, & prout Tract. 1. circa 6. obl. describitur, non est jam jocati, ludere, videre, sed legem Dei exsequi

tam serio, tam cordate, quam cum maxime.

Syncera etiam debet esse actio boni viri, id est, non aliter exterius exhibita, quam intus ab ipso concepta: nulla enim Ratio est, cur aliquid simulet, quandoquidem id quod agit sit optimum, nec hominibus placere studeat, sed tantum Deo & Rationi obedire. Nihilominus hic subinde opus est discretione, & etiam si nihil simulet vir bonus, quædam tamen celat & silentio premit: etiam si nunquam aliorum nequitie consentiat, sæpe tamen eam non reprehendit, & nec dicto nec facto contravenit; quo casu quidem imprudentioribus fecte ac dissimulanter facere vir bonus videtur; sed errant hi: & longe aliud est, celare veritatem, aliud mentiri; item aliud cooperari nequitie alicujus, aliud non contravenire, ut paulo infra, ubi de discretione.

VII. QUANDO.

Hæc particula significat tempus, quo actio exercenda est. Symbolum.

DELIBERANDUM EST DIU EXE-
QUENDUM CITO.

Quo monetur non agere, nisi post ma-
turam

turam deliberationem, qua actionem e-
jusque circumstantias circumspectè per-
penderimus: in ipsâ vero actione, quam
post maturam deliberationem exercemus,
non hæreamus, non interpellemus illam
parergis, sed uno & continuo ductu perdu-
camus cito & sedulo ad finem: cujus Ra-
tio satis patet ex principiis nostris Ethicis.

§. 2. Providentia.

Ex circumspectione naturaliter conse-
quitur Providentia: cum enim dili-
genter consideramus circumstantias actio-
nis exercendæ (quod circumspectionis Of-
ficium est) facile enim videmus, quod ex
actione nostra, tum circa nos ipsos, tum
circa alios homines emanare possit: (quod
Providentiæ munus est.)

Inter Providentiæ partes facile prima
est cavere Scandalon. *Scandalon* vero non
est aliud, quam occasio peccandi sumpta
ex alterius alicujus actione: ut si alicui
convitium facias, ille vero inde irritatus
& excandescens aliis te adoriatur, ad ma-
nus & ferrum veniat: hic illa tua actio,
qua convitium fecisti, Scandalon est.

Scandalon dividitur in datum & acce-
ptum. (Theologi illud infirmorum, hoc
vero